

УДК 37:61-057.875

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

В. К. Івченко, В. В. Сімрок, В. В. Биби́к, О. А. Неловкіна Бернал, С. А. Шпетна

ДЗ “Луганський державний медичний університет”

FUNDAMENTALIZATION AS A BASIS OF MODERN DOCTOR TRAINING IN THE CONTEXT OF EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

V. K. Ivchenko, V. V. Simrok, V. V. Bybyk, O.A. Nelovkina Bernal, S.A. Shpetna

SI “Luhansk State Medical University”

У даній статті автори зробили спробу розкрити проблему фундаменталізації вищої медичної освіти у контексті європейського освітнього простору, яка є на сьогодні дієвим способом формування професійної майстерності майбутніх лікарів. Автори наголошують, що фундаменталізація – це процес якісної зміни вищої освіти на основі принципу її фундаментальності. В умовах інтеграції системи вищої освіти України у європейське та світове освітнє співтовариство відбувається фундаменталізація навчального процесу на основі інноваційних підходів. Фундаменталізація освіти в ДЗ “Луганський державний медичний університет” має поліфункціональний характер і включає системність, цілісність, міждисциплінарну інтеграцію, професійну спрямованість, самоорганізацію тощо через поєднання фундаментальних теоретичних знань із загальнонауковими положеннями та забезпечує осмислення світоглядних засад майбутнього спеціаліста.

In the given article the authors made an attempt to reveal the problem of fundamentalization of higher medical education in the context of the European Space, which is an efficient way to form the professional skills of future doctors. The authors emphasize that fundamentalization is a process of qualitative change of the higher education based on its fundamentality principle. In terms of integration of higher education system of Ukraine into European and World Educational Community the study process fundamentalization is going on the basis of innovative approaches. Fundamentalization of education in the SI “Luhansk State Medical University” has multifunctional character and includes integrity, interdisciplinary integration, professional orientation, self-organization the way of combining theoretical knowledge with general scientific principles and provides understanding of the world outlook of a future specialist.

Вступ. У сучасному світі, який увійшов у третє тисячоліття, згідно з вимогами Болонської декларації, визначальними тенденціями розвитку світової освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складових освіти, формування у студентів системного підходу до аналізу складних соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання професійної мобільності.

Новий тип економіки пред'являє нові вимоги до випускників вищів, серед яких усе більший пріоритет одержують вимоги системно організованих інтелектуальних, комунікативних, рефлектуючих, самоорганізуючих, моральних засад, які дозволяють успішно організувати діяльність у широкому соціальному, економічному, культурному контекстах. За висновком ЮНЕСКО, все частіше роботодавцям потрібна не кваліфікація, яка з їх погляду асоціюється з умінням здійснювати ті або інші операції матеріального харак-

теру, а компетентність, яка розглядається як свого роду сукупність навичок, властивих кожному індивіду, у якій поєднуються кваліфікація у повному значенні цього слова, соціальна поведінка, уміння працювати в групі, ініціативність і здатність до ризику [1].

Основна частина. Найважливішим напрямом реформування системи освіти справедливо вважають її фундаменталізацію. “Спрямованість на фундаменталізацію освіти необхідна для того, – на думку В. Горілика, А. Громовика, – щоб майбутній фахівець у процесі навчання зміг здобути необхідні фундаментальні базові знання, сформовані в єдину світоглядну наукову систему на основі сучасних уявлень про науку та її методи”. Такий підхід дасть можливість “одержувати необхідні знання не тільки з обраної спеціальності, а й з усього комплексу пов'язаних з нею наук, включаючи природничо-наукові та гуманітарні знання, що формують не тільки професійні навички, але й особистісні потреби, відповідальність фахівця перед наукою й людством” [2].

© В. К. Івченко, В. В. Сімрок, В. В. Биби́к та ін.

Реалізація концепції й моделі метасистеми фундаменталізації вищої медичної освіти на сьогодні є дієвим способом сприяння формуванню професійної майстерності, що дозволить перейти на якісно новий рівень підготовки фахівця.

Актуальність дослідження визначається потребою педагогічної науки й вищої професійної освіти в розробці теоретико-методологічного розуміння сутності й змісту фундаменталізації медичної освіти, системи й моделі її реалізації, а також потребою клінічної медицини в якісно новому лікарі-спеціалісті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання фундаменталізації навчання як основи підвищення його якості тією чи іншою мірою цікавить багатьох дослідників, серед яких О. Балахонов, С. Батишев, В. Безрукова, А. Беляєва, Н. Бідюк, С. Гончаренко, Б. Камінський, С. Клепко, І. Козловська, І. Кузьміна, В. Ледньов, М. Ничкало, О. Новиков, С. Петров, Д. Чернілевський та ін.

На думку О. Балахонова, фундаменталізація вищої медичної освіти є теоретико-методологічним підходом до підвищення якості підготовки лікаря й засобом подолання суперечностей між досвідом традиційної вітчизняної медичної освіти в розумінні й лікуванні патологій і необхідністю розвитку системного професійного мислення лікаря, системних знань про людину та її здоров'я як цілісного об'єкта аналізу, умінь інтегративного підходу до пошуку шляхів нормалізації всіх функцій організму [3].

Отже, фундаменталізація вищої медичної освіти – це поліфункціональний освітній феномен, який визначається тенденцією прогресивного якісного розвитку вищої освіти і є фактором професійно-орієнтованого розвитку майбутнього фахівця й організаційно-педагогічною метасистемою, яка включає змістовно-теоретичний, творчо-діяльнісний, суб'єктно-розвиваючий і результативно-цільовий компоненти освітнього процесу.

Метою фундаменталізації є забезпечення системної базової підготовки студента та формування широкої особистісно-професійної компетентності, де змістовна наповненість представлена процесом оптимізації відбору й інтеграції знань, умінь у системі вищої медичної освіти. Важливим компонентом концепції фундаменталізації та її результатом повинна стати модель випускника медичного факультету як суб'єкта професійної діяльності та його професійної зрілості, які презентують характер якості освіти, професійне мислення та цілісний науково-гуманістичний світогляд лікаря.

Саме фундаменталізація освіти покликана забезпечити професійну мобільність сучасного фахівця, яка

стає все більш актуальною в умовах зростаючої конкуренції на ринку праці.

Професійна мобільність – це готовність і здатність працівника (фахівця) до швидкої зміни виконавчих завдань, робочих місць і спеціальностей в рамках однієї професії або галузі, здатність швидко освоювати нові спеціальності або зміни в них, які виникають під впливом технічних перетворень [4].

У світлі змін у системі вищої освіти і в зв'язку з входженням у Болонський процес особистісно значущим для студента стає оволодіння фундаментальними цінностями пізнання, науки, культури, творчості, професії в процесі вузівського навчання.

У Луганському державному медичному університеті явище фундаменталізації відбувається в умовах поліпарадигмальної педагогічної реальності з використанням системно-інтегративної методології, що включає блоки парадигм, підходів і принципів: академічний, орієнтований на професійний розвиток студента; гуманістичний, що забезпечує особистісний розвиток студента, культурологічний, який пов'язаний із загальнокультурним розвитком особистості студента.

Поліфункціональний характер фундаменталізації вищої медичної освіти як освітнього феномена включає системність, цілісність, міждисциплінарну інтеграцію, професійну спрямованість, самоорганізацію тощо, які досягаються наповненням змісту освіти теоретичними знаннями, узагальнюючими концепціями, загальнонауковими ідеями, законами й принципами, що забезпечують розвиток системного мислення майбутнього спеціаліста.

А домінування в навчальних програмах дослідницьких методів навчання, творчої діяльності, які потребують широкої екстраполяції ідей і методів із суміжних наук, їх генералізації та інтеграції, сприяють оригінальному мисленню майбутніх лікарів-спеціалістів і нестандартному рішенню ними професійних задач.

Крім того, саморозвиток студента як об'єкта освітньої, творчої та професійної діяльності, його здатностей до самовдосконалення, мотивації інтелектуальних досягнень сприяє розвитку аналітико-діагностичних умінь, прогнозу професійних дій на основі сформованих і поліфункціональних інтегративних систем фундаментальних знань.

Концепція фундаменталізації вищої медичної освіти відтворює специфіку кожного компонента освітнього процесу. Зокрема навчальний план із підготовки лікарів включає навчальний, науковий, клінічний і експериментальний блоки, які об'єднані в навчально-науковий центр університету й взаємодіючі з ним установи.

Моделювання обов'язкових і елективних навчальних курсів сприяє забезпеченню рівня міждисциплінарної інтеграції й системності знань залежно від місця навчального курсу й етапу процесу фундаменталізації освіти (довузівський, базовий, інтегративний, системно-формуєчий).

При вивченні кожного наступного курсу, від етапу до етапу, підвищується рівень системності й структурної організації природничо-наукових і професійних знань студентів, з'являються їх нові компоненти й нові зв'язки між ними, що сприяють підвищенню професійної компетентності випускника медичного факультету. Такий системно-інтегративний модуль фундаменталізації, на позначення О. Балахонова, являє собою варіативну й цілісну частину освітнього процесу, змодельовану як цілеспрямовану педагогічну систему шляхом інтеграції всіх його компонентів (результативного-цільового, змістово-теоретичного, діяльнісно-творчого, суб'єктнорозвиваючого) [3].

На сьогодні важливою педагогічною умовою фундаменталізації медичної освіти є інтеграція навчальної та науково-дослідницької діяльності, оскільки необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на динамічному ринку праці вимагає прищеплення навичок до самонавчання, самовиховання, самовдосконалення та самореалізації, яка не лише підвищує якість освітньої діяльності, але й розвиває творчі потенції студентів, їхнє прагнення до безперервного набуття нових знань протягом всього активного життя.

Вища школа в Україні насамперед зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями. Структура вищої освіти України розбудована відповідно до структури освіти розвинених країн світу.

Прагнення роздобути кращий досвід визначає тенденцію зближення національних систем підготовки спеціалістів. Цей процес відбувається в контексті основної тенденції розвитку країн Європи – інтеграції в європейське співтовариство. Вона передбачає передусім приведення законодавчої бази пострадянських країн у відповідність до європейського законодавства, що, в свою чергу, сприяє не тільки зближенню національних систем підготовки спеціалістів, але й значно активізує потребу в грамотних спеціалістах, які орієнтуються в новому законодавчому просторі [5].

У цих умовах державні стандарти вищої освіти, орієнтовані на міжнародні стандарти системи ІСО, гарантують необхідний рівень знань, умінь, навичок,

оптимальний рівень освітніх здібностей та послуг майбутнього спеціаліста, за які ручається держава, дозволяючи видавати диплом єдиного зразка. Такі стандарти надають можливість Україні вписатися в європейський та весь світовий культурно-освітній простір, отримати необхідні права для входження в міжнародну систему визнання документів про вищу освіту, організувати наукові та педагогічні обміни та зв'язки [5].

Отже, на сьогоднішньому етапі реформування вищої медичної освіти сутність процесу фундаменталізації полягає у формуванні системності базових фундаментальних знань медичної професії та їх інтеграції з фаховими медичними та психолого-педагогічними знаннями, що сприяє особистісно-професійному розвитку студента як майбутнього фахівця. А відповідно до вимог підготовки фахівців і входження в європейський освітній простір важливого значення набувають сучасні технологічні системи підготовки, які включають широкий спектр технологій та методів: технології проблемно-орієнтованого навчання; технології міждисциплінарного, інтегрованого навчання; тренінгові технології; імітаційні, рольові, ігрові технології; технології фундаментальної медичної освіти; особистісно-орієнтовані технології навчання; технології кредитно-модульні; технології діагностики якості; технології організації самостійної роботи студентів; інформаційні технології тощо.

На нашу думку, фундаменталізація сприяє покращенню навчального процесу. Зокрема інтеграція широкої теоретичної базової освіти з цілого спектра фундаментальних дисциплін та практичної підготовки лікарів на сучасному етапі дозволяє перейти на новий рівень якісного навчання. Враховуючи вимоги до підготовки лікаря-фахівця, останніми роками в університеті було переглянуто та удосконалено існуючі методи навчання та контролю знань майбутніх фахівців із застосуванням новітніх комп'ютерних технологій. Для поглибленого засвоєння навчального матеріалу майбутніми лікарями використовуються навчальні тести, які супроводжуються не тільки відповіддю, але й обґрунтованими поясненнями, підсумковий контроль за кожним розділом теми проводиться з використанням комп'ютерних інноваційних технологій, що дозволяє об'єктивізувати складання заліку й оцінку засвоєних студентом знань.

Враховуючи практичну орієнтованість навчання, програма для майбутніх лікарів передбачає оволодіння навичками постановки діагнозу найбільш поширених захворювань, проведення диференційної діагностики із залученням суміжних фахівців, інтерпре-

тацію результатів дослідження, надання екстреної медичної допомоги пацієнтам. Для навчання й тренування ефективно використовуються ситуаційні задачі та навчальні рольові ігри [6], основна мета яких – виховання у майбутнього лікаря уміння безпомилкової диференційної діагностики захворювань та оптимального лікування пацієнта. Ситуаційні задачі використовуються не тільки на практичних заняттях, але й як домашнє завдання, що допомагає краще засвоїти вивчений та розглянутий матеріал.

Але сьогодні високопрофесійний фахівець повинен володіти не тільки глибокою теоретичною базою, але й необхідними практичними навичками, для набуття яких майбутні лікарі університету мають можливість чергувати в клініках, профільних відділеннях міських лікарень. А тому актуальною на цей час залишається проблема створення університетської клініки.

Таким чином, фундаменталізація навчання забезпечує творчу самореалізацію студентів у навчально-пізнавальній, навчально-дослідницькій, а надалі – в професійній діяльності та, значною мірою, гарантує їх якість.

Якщо розглядати формування компетентності майбутнього лікаря в рамках системи вузівської освіти, то можна говорити про знання, уміння і навички, здібності в досягненні мети або досягнення позитивного результату в процесі навчально-практичної діяльності. Звідси ми схилиємося до того, що професійний і практичний цикли за фахом повинні бути дидактичною єдністю, і цикл природничо-наукової підготовки повинен бути пов'язаний з теорією і практикою професії. Інтенсивність зв'язку може бути різною залежно від професії.

Дидактичний принцип науковості, що базується на принципі фундаментальності, забезпечує достатню теоретичну базу знань, якісну загальноосвітню підготовку, широту загального і професійного кругозору. Ми вважаємо, що фундаментальні знання повинні відповідати профілю підготовки фахівця і навчання повинне будуватися так, щоб стимулювати майбутнього лікаря до фундаментальної самоосвіти.

Проте у дискусіях з викладачами фундаментальних дисциплін спостерігається незадоволеність від завантаженості студентів їх дисциплінами, яка викликає в останніх охолодження до навчання взагалі, тому що через великий обсяг опрацювання матеріалу додаються заборгованості, знижується самооцінка, а відсутність віри у свої сили не мотивує подальшого підйому в навчанні. Залишається тільки бажання затриматися в навчальному закладі за будь-яку ціну, що й породжує вади процесу навчання: списування,

здачу контрольного етапу обхідними шляхами, згода на низьку оцінку та ін.

Якщо детально проаналізувати зміст конкретних навчальних дисциплін, то виявляється, що жодну з них не можна вважати фундаментальною в буквальному розумінні цього слова, тому що фактично в кожній дисципліні можна виділити як теоретичні (фундаментальні), так і емпіричні знання. Ми згодні з твердженням, що фундаментальними можна вважати будь-які знання, які складають основу, “фундамент” професійної підготовки майбутнього фахівця, дають можливість постійно здобувати нові знання, підвищувати кваліфікацію, забезпечують мобільність його принаймні в межах професії, цим самим забезпечуючи конкурентоспроможність фахівця на ринку праці [7]. Саме тому для кожного напряму підготовки цей “фундамент” буде специфічним. Для кожного профілю підготовки фахівців повинен бути визначений свій перелік дисциплін у циклі фундаментальної підготовки, яка складатиме основу майбутньої професійної діяльності.

Призначенням навчальної дисципліни, об'єктом вивчення майбутнього лікаря, безперечно, повинна бути його професійна діяльність, зміст і способи його роботи. Практичні заняття повинні бути якомога інтенсивнішими, викладання теоретичного матеріалу слід мінімізувати.

Етапи контролю знань повинні містити елементи методичних підходів у реалізації вирішення навчально-практичних завдань, тематика курсових робіт повинна формулюватися у вигляді міждисциплінарних навчальних завдань, включаючи аспекти різних навчальних дисциплін.

Вибираючи ж на старших курсах вузчу спеціалізацію, студент може пройти факультативний курс, або, маючи вже фундаментальні знання з дисципліни, може їх поглибити самостійно.

За роки навчання у вишах студент вивчає десятки навчальних дисциплін. Проте як не прикро, але в переважній більшості вони ні логічно, ні проблемно не зв'язані між собою. Навіть, коли суміжні навчальні дисципліни зовні здаються скоординованими і узгодженими, часто ці зв'язки не мають внутрішнього, фундаментального характеру, а є суто зовнішніми. Як наслідок – не виправдано вузька спеціалізація студентів. Сьогодні стає все більш очевидним, що нам потрібні фахівці широкого профілю, і така потреба зумовлена, з одного боку, закономірностями розвитку самої науки, а з іншого – тенденціями суспільного розвитку.

Висновки. Реалізація в змісті навчання майбутнього лікаря того, що безпосередньо буде затребу-

ване випускником в його майбутній професії, є проблемою, яка вимагає невідкладного рішення у світлі інтеграції в європейський освітній простір. А тому профільні кафедри ДЗ “Луганський державний медичний університет” провели оцінку фундаментального блоку дисциплін, який необхідний для підготовки майбутніх лікарів, й спроектували його на майбутню професійну діяльність фахівця.

Література

1. Доклад международной комиссии по образованию, представленный ЮНЕСКО “Образование: сокровище сокровище”. – М. : ЮНЕСКО, 1997. – 46 с.

2. Громовик Б. П. Непервна фармацевтична освіта в Україні: науково-методичні аспекти управлінська-економічної підготовки / Б. П. Громовик, А. В. Горілик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oef.adfarm.com.ua/datastore/pdf/CPE_Hromovyk_Horilyk_OK.pdf. – Дата звернення: 1.04.2014.

3. Балахонов А. В. Фундаментализация высшего медицинского образования на основе системного естественнонаучного знания : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Балахонов Алексей Викторович. – Санкт-Петербург, 2007. – 472 с.

4. Основи економічної праці [Електронний ресурс]. –

Таким чином, Луганський державний медичний університет є сучасним навчально-науковим інноваційним комплексом, що інтенсивно генерує та разом із фундаменталізацією навчання виконує функції трансферу знань та технологій, враховуючи досягнення науково-технічного прогресу, інноваційного розвитку суспільства та досліджень у галузі фундаментальних наук.

Режим доступу: <http://library.if.ua/book/40/2670.html>. – Дата звернення: 4.04.2014.

5. Гончаров В. Н. Основа інтеграції вищої освіти України в європейському співтоваристві / В. Н. Гончаров, А. М. Воробйова // Вісник Східноукр нац. ун.-ту. – № 11 (45). – 2001. – С. 267–270.

6. Сучасні методи навчання лікарів-інтернів на кафедрі оториноларингології / Березнюк В. В., Ковтуненко О. В. [та ін.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20395/1/10-Bereznyuk-25-26.pdf>. – Дата звернення: 7.04.2014.

7. Університетська освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zagrz.com/docs/300/index-167664.html>. – Дата звернення: 7.04.2014.

Отримано 18.03.14